

Freire infiltrat

Freire infiltrat

Pilar Parra Nuño

(/images/stories/35/R35-211-ca.pdf.zip)

En Sebas Parra era el meu germà. Ell sempre deia com argument de justificació, tan de lluites com de mancances d'habilitats personals, que “venim d'on venim”.

Venim d'un paisatge infinitament pla; amb un pla i senzill horitzó, un paisatge en que a l'hivern quan nevava i arribava la nit, l'univers quedava partit en dues meitats, una blanca i una negra dividides per una simple línia recta. Un paisatge de colors, que en l'alternança d'extensos quadrats d'ocres, grocs i verds rotunds i perfectament combinats, sempre sota un cel descaradament blau, trobàvem aquell puzzle cromàtic equilibrat que alimentava la nostra mirada i que ens quedaria imprès en la retina per sempre. Un paisatge en el que la vinya, el raïm, el most i el vi s'encadenen en una seqüència infinita i natural com un cromosoma més del nostre ADN. Un cicle que s'escolava per qualsevol escletxa de la vida, de les relacions, dels amics, dels veïns, de les famílies; que de tan monogràfic com podia arribar a ser, no deixava cabuda a d'altres esferes o anhels vitals.

Venim d'un paisatge humà sembrat d'esquenes, vides i somnis doblegats per una història injusta i finalment assumida. Història que deixarà persones sotmeses, amb certa por a la llibertat que trobem amb freqüència en el món rural, ancestralment oprimat i en el que la terra només existeix per a treballar-la però sense possibilitat de trobar-li els guanys. Una gent bona, ferma, tenaç i sofrida però també dependent, resignada i submissa, i el que és pitjor, desesperançada.

Venim d'una cultura del silenci en la que, entre d'altres consciències, ens ensenyaren a “estimar cap a dins”; on les manifestacions sentimentals de joia, tristor o tendresa no es comptaven entre les necessitats bàsiques. Semblava que una existència tan austera no es podia permetre un gaudi de l'estètica, l'amor o la poesia.

Venim d'una terra de latifundis que dividia els seus habitants entre “amos y señoritos” per una banda, i “gañanes, pastores y labradores” per l'altra. Eren com dues línies paral·leles, es necessitaven mútuament, convivia en la interrelació d'aquesta necessitat, però feien les seves vides uns d'esquenes als altres, mai arribaven a creuar-se. Fins i tot els horaris de les misses tenien públics diferents, autoadjudicats de manera tàcita i espontània per tal que cada bloc combregués amb els seus. Amb en Sebas sempre dèiem que “Los Santos inocentes”, magistral pel·lícula de Mario Camus sobre la novel·la de Miguel Delibes, per a nosaltres era com un documental, no hi havia ficció. Realitat

pura i dura. Posteriorment va arribar la subdivisió entre “rojos y nacionales”, adjectius que acompanyaven tot sovint al nom de la persona referida, una informació tan innecessària com aclaridora per a tots.

Venim d'una casa on la mare havia de llegir les cartes que li arribaven a la veïna, analfabeta com tots els de casa seva. La mare de vegades plorava amb ella amb les males notícies, celebraven juntes les bones i escrivia per ella les missives que la dona no era capaç de fer, donant-li una bona feinada per posar lletres i ordre a una cascada de sentiments i desitjos verbals que la veïna volia fer arribar als seus estimats.

Venim d'una família que els seus millors amics, ja des del temps dels nostres avis, eren una altra família, una nissaga de pastors. Gent humil, molt humil i també analfabets; sota el poder econòmic del “señorito” a qui havien de retre comptes en espècies d'una manera discreta i fins i tot simpàtica, quedant les entregues com aquell qui fa un detall de cortesia a les visites. L'altra obligació era organitzar-los les caceres que practicaven ells i els seus amics rics, amb un desplegament d'escopetes, botes il·lustrades i vestuari campestre d'ignes del millor Indiana Jones. I aquí sí que havíem de participar-hi tots, grans i petits, per tal que els caçadors trobessin peces a les que disparar i poguessin marxar triomfants a la capital, sense importar quants animals mataven, si se'ls menjarien o no (nosaltres no enteníem la mort d'un animal de bosc si no era per fer el dinar del dia). Amb aquests amics pastors vam aprendre l'adjectiu “campechano”, paraula que juntament a “son muy buenos” solien ser les utilitzades per referir-se al “señorito Joaquín” i família, doncs aquests deures contrets consideraven que eren lleugers i tenien sort en tenir aquests amos que els tractaven amb condescendència. No hi havia lloc per a plantejaments de lluita de classe, l'escala estava molt ben assolida i precintada per tot arreu. Però amb aquesta família també vam aprendre gran part del que sabíem de la nostra terra; quin ocell hi havia a prop segons el cant; quin era el cicle necessari del rostoll i el guaret; com transformar la llet de l'ovella acabada de muntar en sèrum, recuit o formatge; com viure sense llum elèctrica ni aigua potable, de la mà del sol, la pluja i el foc com a fonts de vida; com olorar el vent i desxifrar què hi duia; com jugar incansablement sense una sola joguina amb el camp i els seus elements com a factoria de jocs; en definitiva, com interpretar aquell afermament a la terra, aquell formar part de l'equilibri de l'univers que tota la vida hem tingut present.

Venim d'un poble on “anar a estudiar a fora” era quasi una anomalia, una extravagància reservada a uns quants que, o bé eren del primer grup social i tenien recursos (val a dir que ben pocs els aprofitaven per aquesta causa) o si eres del segon grup ho tenies magre i només l'afany i la bona sort t'acompanyarien en l'aventura, doncs representava més una fugida del futur que tenies reservat que no una possibilitat d'avenç.

Sí, venim d'aquí... Vam aprendre ràpid que aquest nostre paisatge humà, per més divisions que li fessin, el resultat final sempre era de dos: rics i pobres.

El quadre que emmarcaven aquests paisatges es quedava fixat en escenes quotidianes, i fent una passada de puntetes per la vida d'en Sebas en trobem algunes.

Quan en Sebas -nen assistia accidentalment i involuntàriament a la pallissa del guàrdia civil a un camperol que havia robat un feix de sarments per la llar de casa seva (jo podria assegurar tot i no ser-hi, que no eren per fer sauna precisament, sinó per poder coure alguna cosa per menjar o escalfar la família).

Quan a les classes de primària a les que assistia amb un mestre empíric, aquest li demanava que l'ajudés a ensenyar a fer les primeres lletres als pagesos quan tornaven del camp en fer-se fosc, i al donar-los el llapis va descobrir unes mans tan dures i calloses com plenes d'esforç i voluntat per aprendre.

Quan tot ajudant el nostre pare a fer repartiment de queviures per les botigues del poble arribàvem a la que regentava una dona analfabeta, l'Ángeles, però que havia desenvolupat un sistema de comptabilitat propi a base de dibuixos, palets i rodones amb el que els que érem lletrats no podíem competir ni en precisió ni en rapidesa. Eren els temps on tot es venia a granel, havent de pesar i calcular; i quan tota botiga tenia la llibreta de pagament a terminis, depenent cada termini de les setmanades que arribaven a cada casa. Era una llibreta il·lustrada per dibuixos simples, al més pur estil naïf i amb la caracterització necessària perquè ella sabés a qui es volia referir, i la resta l'ocupava el deute a base de rodones i palets. Un balanç bancari absolutament particular i insòlit però meticolós i eficaç com pocs. Una lliçó docent magistral d'imaginació i força de la mà de la necessitat.

Quan de jove ja a Bilbo descobreix el món del sindicalisme, la siderúrgia i la seva lluita obrera. Hi ha un altre univers on la història no és com li havien explicat a l'escola, en aquells llibres de text en que "Una, Grande y Libre" era el mantra que tots havíem de tenir ben present i après sempre i en tot moment, sense possibilitat de qüestionar què hi havia més enllà de l'àliga de la bandera.

Quan recalca a Girona i es troba enmig d'un moviment de voluntaris alfabetitzadors perquè la "Gerona Inmortal" resulta que sí tenia barris plens de gent pobre i analfabeta. Aquí descobreix un gran col·lectiu de persones migrades d'altres zones de l'estat espanyol. Persones que li recorden a aquelles que havia deixat allà, a la nostra Manxa natal, analfabetes i desesperançades, però que intentaven encarar les seves vides amb noves lluites i nous horitzons.

I arriba a Salt, poble on creixerà com a mestre d'adults. Un poble aixecat amb múscul de treballadores vingudes d'arreu de l'estat espanyol a la indústria tèxtil; de paletes i hortolans. Un poble que el cicle de la vida i de l'economia el convertirà anys més tard en destí de milers de persones migrades d'arreu del món, però sobretot de l'Àfrica. Persones buscant vida i futur, i a les que les uneix el fil de la pobresa, i del seu binomi indestruïble, l'analfabetisme.

Cada etapa de la vida d'en Sebas, amb entorns, situacions i personatges diferents, sempre acabava mostrant una realitat similar. Una divisió social entre persones que tenien recursos i les que no; entre qui podia albirar un futur còmode i pròsper i els que no el tindrien mai; entre qui lluitava per mantenir aquesta classificació perversa i qui no podia ni tan sols pensar en ella; entre qui llegia i s'informava i

els qui no tenien aquest dret; en definitiva, entre qui tenia molt clara la seva posició superior en l'escala econòmica i social, i els qui els havia tocat la pobresa com a companya de viatge en la vida, amb poques possibilitats de bescanviar-la.

I molt aviat va saber que l'educació, començant per l'alfabetització, era la clau de volta per revertir aquest greuge. Era l'eina necessària per despertar consciències, crear possibilitats de lluita i enfocar el camí cap a un món més just i solidari.

Durant uns anys jo vivia a casa seva, amb la seva família, en una acollida que em va permetre trencar amb el futur que els pares tenien dissenyat per a mi i que no es corresponia en absolut amb les meves il·lusions (com a dona em corresponia la proximitat i la cura de pares i fills). Vaig poder estudiar la carrera que volia i acabar essent la infermera que somniava. Sempre ho recordaré i tindran el meu etern i infinit agraïment. Aquells anys van ser extraordinàriament rics per a mi. Vaig descobrir en Benedetti quan llegíem poesia amb en Sebas al menjador de casa; descobrirem a en Galeano, que ens escortava en moltes converses. Aquests "descobriments" ens acompanyarien en molts moments de les nostres vides, en una comunicació epistolar, peculiar, intensa i estimada que hem mantingut sempre. Sí, curiosament, gran part de les relacions personals d'en Sebas passaven per l'escriptura, cosa que a voltes era de difícil entendre, però una incapacitat innata i/o adquirida per la paraula oral a l'hora d'expressar sentiments amarava bona part dels seus contactes. Fou un tema criticat en ocasions fins i tot pels més íntims i propers, amb la intenció de provocar un canvi que aportés riquesa, claredat i frescor a aquestes relacions, però que se li va fer difícil sempre, a excepció del darrer any en què vam poder abocar totes les paraules que durant tant temps s'havien anant quedant enganxades en les teranyines interiors de la timidesa i la por a mostrar-se. Lluny de justificar-lo, jo l'entenia perfectament. Aquesta "cultura del silenci" de que parlava és un codi no escrit enlloc, no estudiat, però après amb les primeres sopes que menjàvem. Tanmateix aquests silencis van teixir una comunicació escrita probablement més profunda que la que verbalment ens hauríem permès.

I afegint-se a les descobertes, va arribar Paulo Freire. Aquí segurament hi ha un punt d'inflexió en la seva vida, no només docent, sinó també personal, doncs la *Pedagogia de l'oprimit* va omplir de fonaments i de praxi tots aquells escenaris de desigualtat i d'injustícia en què al llarg del seu periple havia anat actuant. En tots hi habitava la necessitat i les possibilitats de les que Freire parlava.

Quan analitzem aquests episodis vitals, veiem com l'essència freireana infiltrava aquells records. Segurament la va veure impresa en la cara del camperol apallissat pels sarments. Una cara en la que la llibertat era una quimera, una utopia renyida amb la seguretat d'"un puchero en la lumbré".

La va trobar lliscant pels llapis que ajudava a agafar els vespres a aquelles mans que acabaven de deixar l'aixada. Unes mans aspres i nuoses que cada Nadal portarien al director del banc una gallina, un pernil o unes magdalenes, depenent de les possibilitats que atorguessin l'administració de la misèria de cada client; una administració necessària i dependent en la que mai podrien prendre part ni signar cap rebut.

Impregnava aquells fulls que l'Ángeles omplia de ninots, palets i rodones en un eficaç sistema comptable tan inaudit com colpidor; fent pura màgia gràfica per tal de suplir el seu analfabetisme. Però també era present en totes les dones que l'hi anaven a comprar amb l'etern "apunta-m'ho per la setmana que ve", conscients que mai podrien repassar cap compte.

Infiltrava la imatge de les persones que trobà a Girona malvivint en barraques amb un treball mal pagat com a eix vital. Treballadors i treballadores que omplien de geranis qualsevol racó dels seus exteriors enfangats per no oblidar els colors impresos en les memòries com a taula de salvament dels records i de l'ànima.

Més tard aquesta essència freireana impregnaria els contactes amb els estrangers vinguts de països empobrits, persones procedents d'aquell "tercer món" al que ens referim quan no parlem de mapes sinó de realitats d'explotació, de dependència i de resignació (ara en diguem extracomunitaris com a eufemisme equivalent per dir que són diferents a nosaltres i sobretot, pobres). El nostre poble, Salt, i algun altre proper, van rebre en poc temps una grandíssima quantitat de persones que venien d'aquests entorns; amb un passat de pobresa, la dignitat com a equipatge i l'esperança per bandera. Persones que en arribar van trobar un present desubicat i desfavorable en bona part dels casos, on, un cop assolida la supervivència alimentària bàsica, (si era possible) l'analfabetisme i el desconeixement de la nova llengua es mostraven com a principals adversaris a vèncer per intentar tornar a recompondre la vida. L'escola d'adults esdevingué per aquestes persones migrades un punt d'adquisició d'aquestes eines, però també de socialització i de reconeixement com a components del nou entorn, dels barris, de les botigues, dels treballs, de les escoles,...prenent i fent prendre consciència del nou escenari en què tots hi actuem, sovint representant la mateixa obra però amb papers repartits de forma diferent i desigual. En aquesta escola el "*mi-mama-me-ama-mi-mama-me-mima*" no tenia cabuda ni sentit, cadascú ja sabia lo lluny que li quedaven els "mimos" i les mares que els hi podien proporcionar. Calien paraules generadores d'ajuda, i les pissarres de l'escola d'adults de Salt van canviar les "*mamas y mimos*" per interpretació de factures de la llum, contractes de lloguer, tiquets del súper i receptes del pediatra. I sobretot, de compromís amb les persones i les desigualtats socials, amb la presa de consciència de classe i llur emancipació.

Sí, definitivament Freire s'havia infiltrat fins a amarar-li l'escola i la vida.

"Rostolls" és el darrer regal que en Sebas ens va fer. És un llibre on s'hi aboca plenament aquest darrer any de vida, nu i a punt per marxar; on recopila, explica i contextualitza la seva trajectòria vital trencant de forma esbalaïdora aquesta "cultura del silenci" arrossegada des del bressol. En aquests Rostolls ens deia: "*Com ens recorda P. Freire en la seva obra **Pedagogia de la autonomia** "tenemos el derecho y el deber de cambiar el mundo."* Però lògicament, des de la nostra llibertat, podem optar per la *Pedagogia capitalista i treballar per fer de les persones éssers d'adaptació o per la Pedagogia popular i educar per tal de provocar canvis en les persones que les facin éssers de transformació. Parafrasejant a Freire diríem, amb qui i a favor de qui educo? Contra què i contra qui educo? Opto per l'alfabetització bancària, reduïda a la lectura de la paraula, o faig una opció per l'alfabetització*

alliberadora, popular, creadora de consciència crítica i generadora de praxi transformadora, que parteix de la lectura del món per arribar a la lectura de la paraula? I això no són preguntes innocents o innecessàries. Tot el contrari!

La consciència social i la pedagògica resulta que sempre havien anat de la mà, i va ser P. Freire qui li ho va confirmar. També el va encoratjar a continuar aquesta lluita en lo personal i en lo laboral de manera incansable. Instintivament l'havia tingut infiltrat durant tota la vida en molts moments crucials, calant d'aquesta essència freireana la formació del que seria com a persona.

Amb en Sebas, en la nostra peculiar correspondència i escrits, sovint jugàvem amb el diccionari; ens agradava recordar la definició exacta que els entesos havien declarat unànime per tal que tothom ens referíssim a "allò" sabent què significava i donant-li el sentit que pertocava. Avui vull continuar aquest joc del diccionari tal com faria amb ell.

Infiltrat: persona introduïda subreptíciament en un grup adversari, en territori enemic, etc...

Subreptíciament: acció oculta i realitzada d'amagat. Ocultació d'un fet per tal d'obtenir el que d'altra forma no s'aconseguiria.

Sí, en Freire va quedar infiltrat en un territori hostil i enemic: l'analfabetisme i aquells que sabien que aquest seria el seu fidel aliat per seguir mantenint el poder d'uns i la submissió dels altres. Un territori atapeït d'escenes, llocs i gents com els que en Sebas trobà al llarg de la seva vida i que només infiltrant-se, ni que fos subreptíciament, podria portar una transformació de consciències i finalment, de societat.

Realment li han quedat molts anhels pendents de complir i analfabetismes contra els que lluitar (el polític el preocupà sobre manera), però com ens dèiem sovint en acomiadar-nos, *el mundo vive, la lucha sigue*.

Caldrà doncs seguir fent d'infiltrats....

Facebook (<http://www.facebook.com/sharer.php?u=http://www.rizoma-freireano.org/articles-3535/freire-infiltrat-pilar-parra-nuno>)

Twitter (<http://twitter.com/share?url=http://www.rizoma-freireano.org/articles-3535/freire-infiltrat-pilar-parra-nuno&text=Freire%20infiltrat>)

(<https://plus.google.com/share?url=http://www.rizoma-freireano.org/articles-3535/freire-infiltrat-pilar-parra-nuno>)

(<http://www.linkedin.com/shareArticle?mini=true&url=http://www.rizoma-freireano.org/articles-3535/freire-infiltrat-pilar-parra-nuno>)